

VISUOMENĖJE VYRAUJANČIŲ STEREOTIPŲ SAŠAJOS SU BŪSIMŲ PEDAGOGŲ PROFESINĖS TAPATYBĖS FORMAVIMUSI

*Doc. dr. Giedrė Slušnienė, Viktorija Stadnik, Luka Naturjeva, Vaiva Radikaitė,
Donata Venckuvienė*

Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.v1iIX.350>

Anotacija

Straipsnio aktualumą pagrindžia mokslinė praktinė problema, susijusi mokytojo profesija, kuri Lietuvoje išgyvena ne pačius populiariausius laikus, tačiau nemažai jaunų žmonių nusprendžia tapti pedagogais. Tai sudėtingas, kompleksinis procesas, kurio metu būsimas mokytojas bando apsibrėžti savo vaidmenį ir esybę. Straipsnyje pateikiami empirinio tyrimo rezultatai ir jų analizė, kurioje siekiama atskleisti, kaip visuomenėje vyraujantys stereotipai veikia būsimų pedagogų profesinį tapatumą. Teorinė analizė ir empirinio tyrimo rezultatai liudija, jog pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką mokytojo įvaizdžiui, yra mokytojo bendravimo stilius, santykiai su ugdytiniais bei švietimo sistemos reformos. Nors stereotipai nėra esminė kliūtis, siekiant būsimos profesinės karjeros, tačiau dauguma pedagogikos studijų krypties studentų, dalyvavusių tyrime, savo profesinį tapatumą kuria pasitikėdami savimi ir remdamiesi vidine motyvacija. Respondentai taip pat pabrėžia, kad jų norą rinktis mokytojo profesiją lėmė vidinis apsisprendimas ir asmeniniai lūkesčiai bei noras dalintis žiniomis.

Pagrindiniai žodžiai: stereotipai, pedagogikos studijų krypties studentai, profesinė tapatybė.

Įvadas

Temos aktualumas. Mokytojo profesija Lietuvoje išgyvena ne pačius populiariausius laikus, tačiau nemažai jaunų žmonių nusprendžia tapti pedagogais. Tai sudėtingas, kompleksinis procesas, kurio metu būsimas mokytojas bando apsibrėžti savo vaidmenį ir esybę. Svarbu įvertinti šį sprendimą nulėmusias priežastis, motyvaciją, visuomenėje vyraujančius stereotipus ir tikrąsias šios profesijos realizavimo galimybes. Visuomenė pakankamai aktyviai eksploatuoja profesijų įvaizdžius. Jie remiasi ne tiek realia vienos ar kitos profesijos atstovų elgsena, veiklos specifika, kiek visuomenei būdingu (stereotipiniu) įsivaizdavimu apie jų elgesį, išvaizdą, atliekamas funkcijas. Tai pasakytina ir apie pedagogus, kurių profesinis įvaizdis tapatinamas tik su moters lytimi, pvz., moteriška profesija, nuostata, kad mokytojas „visą gyvenimą stovi prie lentos“, griežtumu, nuovargiu, dideliais darbo krūviais ir menku užmokesčiu, nebemadingu aprangos kodu ir kt. Deja, bet nemažai ir pačių mokytojų vadovaujasi stereotipais, kad yra bejėgiai, pavargę, nieko negalintys pakeisti. Tai gali pastiprinti „klišes“, kurias girdi jaunuoliai, ketinantys rinktis pedagogo profesiją.

Tyrimo problema. Tyrimo problemą suponuoja šie probleminiai aspektai:

- būsimas pedagogas, konstruodamas savo profesinę tapatybę, gali „pasimesti“ tarp tų įvaizdžių ir stereotipų, kuriuos jis girdi ir patiria socialinėje realybėje bei žiniasklaidos kanalais. Būtina ugdyti kritinį mąstymą, padedantį objektyviai vertinti profesinės tapatybės turinį;
- pedagoginės studijos iš dalies orientuotos į dalyko specialisto tapatybę. Sąmoningas būsimos profesijos tapatumo suvokimas, analizavimas ir juo labiau tapatumo ieškojimas ir kūrimas nėra ypatingai reikšmingas. Todėl būtina padėti būsimiems pedagogams konstruoti ir kaupiti profesinę patirtį, laipsniškai suvokiant, ką reiškia, iš tiesų, būti mokytoju;
- norint aktyviai įsitraukti į būsimus profesinius vaidmenis ir veiklą, būtina „stumti į šalį“ atgyvenusius stereotipus. Pedagogo profesijos stereotipinį vertinimą ir plitimą galėtų padėti sustabdyti pačių būsimų mokytojų sąmoningumas, kuris turi būti ugdomas ne tik studijų procese, bet ir įvairių veiklų metu.

Tyrimo objektas – stereotipų sąsajos su būsimų pedagogų profesine tapatybe.

Tyrimo tikslas – atskleisti visuomenėje vyraujančių stereotipų sąsajas su būsimų pedagogų profesine tapatybe.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti vyraujančių stereotipų sampratą ir raišką visuomenėje.
2. Pristatyti pedagogo profesinės tapatybės fenomeną.

3. Ištirti visuomenėje vyraujančių stereotipų sąsajas su pedagogikos studijų krypties studentų profesinės tapatybės formavimusi.

Tyrimo metodai: atlikus mokslinės literatūros analizę, vykdyta pedagogikos studijų krypties studentų anketinė apklausa (anketavimas).

1. Vyraujančių stereotipų samprata ir raiška visuomenėje

Visuomenėje stereotipų sąvoka yra labai paplitusi. Kur tik pažvelgsi, visur galima pamatyti, kad žmonės naudoja visuomenės sukurtus stereotipus.

Stereotipai kyla iš mūsų tradicijų, kultūros, iš įvairių medijos kanalų, tokių kaip žiniasklaida, kuri pateikia tipizuotą, apibendrintą vaizdą apie žmones, įvykius.

Stereotipai, tai išankstiniai mūsų nusistatymai, susiję su tuo, kaip mes elgiamės su kitais žmonėmis. Stereotipai daro du dalykus: sukuria mūsų galvoje prognozę, ko mes galime iš to žmogaus tikėtis, ir atitinkamai nukreipia mūsų reakciją į žmogų, t. y. kaip mums jo atžvilgiu elgtis, kad pasiektume savo tikslus.

Autoriai Ustilaitė (2007) ir Jackūnas (2017), apibūdindami stereotipų sampratą teigia, kad jie naudojami tada, kai norima žmogui „užklijuoti etiketę“, kuri išreikštų vienokią ar kitokią stereotipinę prasmę ar tituluotų tam tikrą sluoksnį.

Kuzminskas (2015, p. 21) teigia, kad „stereotipai pradedami kalti mums į galvą nuo pat vaikų darželio. Mes „turime nuomonę“ apie daugelį dalykų ar asmenybių, nors niekada nebuvome su jais susidūrę tiesiogiai [...]. Šiai nuomonei pritaria ir Landsbergienė (2019, p. 432), kuri teigia, kad „užvaldyti stereotipų nuolat siunčiame vaikams žinią, kaip jie privalo atrodyti, kaip elgtis, ko siekti, tačiau užmirštame pasakyti, kad svarbiausia – būti savimi“.

Kaip ir visos schemas, taip ir stereotipai turi funkciją padėti mums greitai priimti vieną ar kitą sprendimą, pagreitinti mūsų orientaciją ir prisitaikymą aplinkoje, pvz., „gajus“ stereotipas, kad mokytojai neturi humoro jausmo. Ruošdamiesi susitikimui, pokalbiui su mokytoju, mes nusiteikiame labai rimtam, griežtam procesui, kur juokams ar šmaikščioms replikoms, komentarams vietos nėra.

Vadinasi, jeigu sutinki žmogų, kurį savo galvoje priskiri kažkokiai kategorijai, gali galvoje iš anksto aktyvuoti stereotipą, kaip su tuo žmogumi reikėtų elgtis.

Šiuolaikinių pedagogų vaizdas yra įdomus ir kartais sudėtingas. Įtaką daro tam tikri stereotipai ir požiūris į pedagogo profesiją. Nuostabą kelia prieštaringa situacija, mat šeimos nori, kad vaikai mokytųsi pas geriausius pedagogus, tačiau, kai atžalos išreiškia norą patys būti mokytojais, palaikymo dažnai ir nesulaukia.

Galima apibendrinti, kad visi šie aspektai rodo, kad pedagogų vaizdas yra sudėtingas ir priklauso nuo daugelio veiksnių, iš kurių vienas – stereotipinis pedagogo įvaizdis socialinėje realybėje, visuomenėje.

1.1. Pedagogo profesinės tapatybės fenomenas

Profesinė tapatybė yra svarbus konstruktas ir atspindi asmens situaciją karjeros raidoje. Tai susiję su asmens elgesio kontrole, tikslų nusistatymu, planavimu ir karjeros tikslų siekimu (Hirschi, 2010).

Ambrazevičiūtė konstatoja (2020), kad tapimas pedagogu yra sudėtingas, kompleksinis, trunkantis tam tikrą laiką procesas, kurio metu mokytojas bando apibrėžti savo vaidmenį ir esybę.

Diskusijų objektas - kokie specifiniai bruožai kuria ir veikia mokytojo profesinę tapatybę. Sachs (2005) nuomone, mokytojo tapatybę grindžia ne tik jos svarba mokytojo profesijai, bet ir atskleidžia jos daugiamaškiškumą. Anot autoriaus, tapatybė yra pagrindas, kurio pagalba mokytojas įgyvendina savo viziją, t. y. koku siekia tapti, kaip veikia ir supranta savo darbą ir vietą visuomenėje. Mokytojų tapatybės formavimasis yra ankstesnės bei dabartinės patirties įprasminimo rezultatas.

Galima konstatuoti, kad pedagogų tapatybė keičiasi per visą jų karjeros ir profesinio tobulėjimo laikotarpį (Chien, 2019). Profesinė tapatybė formuojasi tol, kol asmuo studijuoja ir pradeda dirbti, tol, kol jis gyvena sudėtingame ir permainingame kupiname laike, susiduria su įvairiais profesiniais iššūkiais.

Galima apibendrinti, kad mokytojų profesinė tapatybė – tai savojo „aš“ dalis, kuri konstruojama gilinant sampratą apie mokymo praktikas, tobulinant žinias ir įgūdžius, siejant tai su profesijai būtinomis

vertybėmis, kaupiant profesinę patirtį. Tapatybė – tai mokytojo motyvacijos, veiksmingumo, sėkmingumo ir pasitenkinimo darbu veiksnys. Tačiau net ir turint pakankamai stiprų profesinės mokytojo tapatybės jausmą, šis procesas nenutrūksta, nes yra sąlygojamas laiko ir veikiamas įvairių socialinių kontekstų.

1.2. Tyrimo metodologija

Tyrimo kontekstas, prieiga, tyrimo dalyviai, tyrimo geografija, etika

Tyrimo kontekstas. Laimėjus Valstybinio studijų fondo skelbtą studentų prioritetinių temų projektų finansavimą, nuo 2024 metų gegužės mėnesio Klaipėdos valstybinės kolegijos Pedagogikos katedroje pradėtas įgyvendinti projektas „Visuomenės stereotipų įveika didinant pedagogikos krypties studentų profesinį tapatumą“.

Projekto tikslas – skatinti studentų bendradarbiavimą ir ugdyti studentų kompetencijas.

Projekto vykdymo eigoje buvo suburta jungtinė (Klaipėdos valstybinė kolegija, Kauno kolegija, Panevėžio kolegija, Klaipėdos universitetas) studentų tyrėjų grupė, vadovaujama doc. dr. Giedrės Slušnienės, kuri vykdė tyrimą „Visuomenės stereotipų įveikos strategijos stiprinant pedagogo profesinį tapatumą“.

Tyrimo dizainas (prieiga). Tyrimas atliktas 2024 m. liepos – rugpjūčio mėn. Analizuojant pedagogikos krypties studentų profesinį tapatumą bei visuomenėje egzistuojančių stereotipų įtaką mokytojo profesijos pasirinkimui buvo išsikeltas šis tyrimo **tikslas** – ištirti pedagogikos studijų krypties studentų nuomonę apie visuomenėje vyraujančių stereotipų sąsajas su jų profesine tapatybe. Tyrimo duomenys buvo renkami naudojant **kiekybinį tyrimo metodą – internetinę apklausą**. Tyrimas buvo atliekamas internetinėje apklausų sistemoje „Google forms“. Šioje internetinėje apklausų sistemoje buvo patalpinta anketa „Pedagogikos krypties studentų profesinis tapatumas ir visuomenėje egzistuojantys stereotipai“, kurią sudarė penkiolika klausimų, remiantis įvairių autorių įžvalgomis apie visuomenėje egzistuojančius stereotipus (Kuzminskas (2015); Jackūnas (2017); Kirilovas ir Šeregijus (2017); Ambrazevičiūtė, 2020 ir kt.) nuostatomis ir atliktais tyrimais.

Tyrimo geografija. Tyrimo geografija aprėpia nacionalinį ir institucinius lygmenis. Tyrime dalyvavo respondentai iš Klaipėdos valstybinės kolegijos, Kauno kolegijos, Panevėžio kolegijos, Klaipėdos universiteto, Vytauto didžiojo universiteto bei įvairiose valstybinėse ir privačiose ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir mokyklose jau dirbantys pedagogikos krypties studijų programų studentai.

Tyrimo grupės sudarymas. 207 tyrimo dalyviai atrinkti naudojant demografinius kriterijus (gyvenantys Lietuvoje, studijuojantys ikimokyklinį – priešmokyklinį ugdymą, pradinį ugdymą ir vaikystės pedagogiką). Naudotas paprastasis – atsitiktinės tikimybinės imties atrankos tipas.

Tyrimo etika. Tyrimo dalyviams buvo garantuotas anonimiškumas ir konfidencialumas. Buvo patikinta, kad rezultatai bus pateikti tik apibendrintai, taip garantuojant dalyvio neatpažįstamumą. Atliekant tyrimą, buvo remiamasi Europos elgesio kodekso mokslinių tyrimų etikos klausimais (2018), todėl buvo laikomasi tyrimo etikos principų: patikimumo, sąžiningumo, pagarbos ir atskaitomybės.

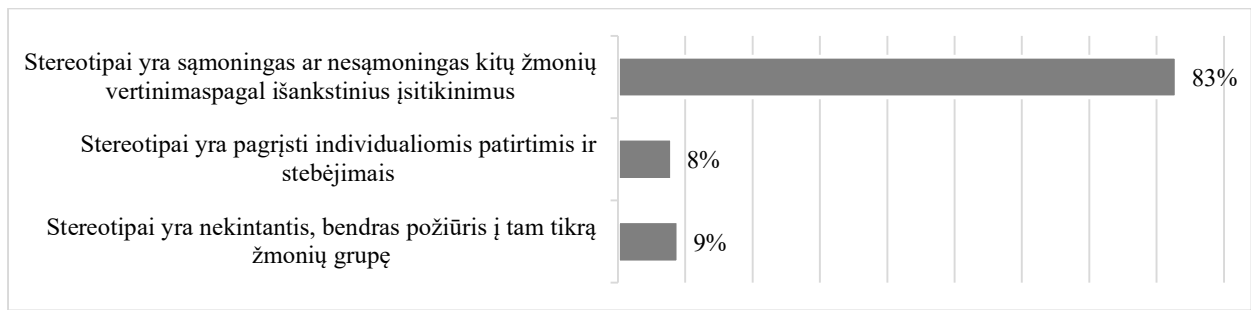
Tyrimo duomenų **apdorojimas** atliktas programa Ms Excel.

1.3. Tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo pradžioje buvo svarbu išsiaiškinti tiriamųjų pasiskirstymą pagal aukštojo mokslo institucijas, pedagoginių studijų programas, kursą bei sužinoti respondentų amžių.

Tyrime dalyvavo studentai, studijuojantys ikimokyklinio – priešmokyklinio ugdymo pedagogiką 72 proc., pradinio ugdymo pedagogiką 26 proc. ir vaikystės pedagogiką 2 proc. Pagal amžių dominavo respondentai nuo 19-30 metų (40 proc.), nuo 30 – 40 metų (35 proc.), nuo 40- 50 metų (23 proc.), Mažiausiai buvo respondentų, kurie vyresni nei 50 metų (2 proc.).

Stereotipai pateikia tipizuotą, apibendrintą vaizdą apie žmones bei įvykius. Tyrimo pradžioje respondentų paprašyta, kad jie pasirinktų, jų nuomone, tiksliausią apibrėžtį, atspindinčią stereotipų sampratą.

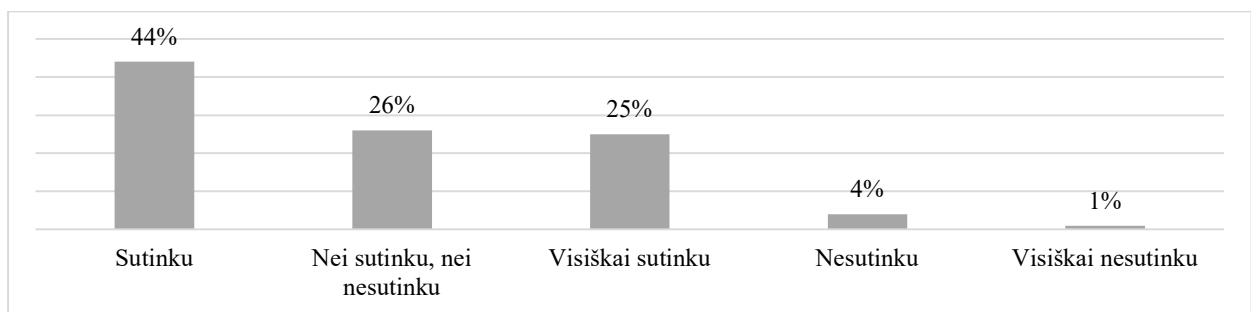

1 pav. Respondentų nuomonė apie stereotipų sampratą
Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Tyrimo rezultatų analizė rodo (1 pav.), kad 83 proc. respondentų pasirinko apibrėžti, kad „stereotipai yra sąmoningas ar nesąmoningas kitų žmonių vertinimas pagal išankstinius įsitikinimus“. Kaip teigia Kuzminskas (2015), mes turime nuomonę apie daugelį dalykų ar asmenybių, nors niekada nebuvome su jais susidūrę tiesiogiai. Galima daryti prielaidą, kad būsimi pedagogai teisingai supranta stereotipų sampratą ir prasmę bei vertina, kad stereotipų atsiradimui bei raiškai didelę įtaką turi visuomenėje suformuota išankstinė nuomonė apie žmones, įvykius ar profesijas.

Daugelis autorių vienodai pritaria teiginiui, kad žiniasklaida yra pajėgi ir netgi pakankamai galinga daryti įtaką visuomenės suvokimui apie mokytojo profesiją. Apmaldu, bet tenka neišvengiamai pripažinti (Shine, 2015; Ulmer, 2016 ir kt.), kad žiniasklaidos visuomenei pateikiamoje informacijoje dominuoja daugiau kritiškas požiūris į pedagoga, o problemos, susijusios su mokytojais, jų profesija, dažnai tampa ganėtinai „užastrintos“ bei tipizuotos. Todėl kitu klausimu buvo norima sužinoti, kaip respondentai vertina, kad visuomenėje dažnai kuriamas kritiškas mokytojo profesijos vaizdas.

Tyrimo duomenų analizės pagrindu galima teigti (2 pav.), kad respondentai labiau sutinka, nei nesutinka, kad visuomenėje dažnai kuriamas kritiškas mokytojo profesijos vaizdas. Pasirenkant profesiją svarbus paties asmens požiūris ir vidiniai lūkesčiai bei siekiamas profesinio ir vidinio pasitenkinimo pojūtis. Šiame kontekste labai reikšmingais aspektais tampa pačio asmens lūkesčiai, tikslai bei apsisprendimas (Mintrop & Ordenes, 2017). Tyrimo kontekste lieka nežinomas aspektas, ar visuomenėje ne retai kuriamas neigiamas mokytojo profesijos vaizdas gali turėti arba neturėti neigiamos įtakos būsimų pedagogų išankstiniams nusistatymams apie savo profesiją. Veiksniai, kurie gali turėti įtakos profesijos prestižo vertinimui, gal būti kildinami iš išorinių bei vidinių motyvų (Kirilovas ir Šeregius, 2017).

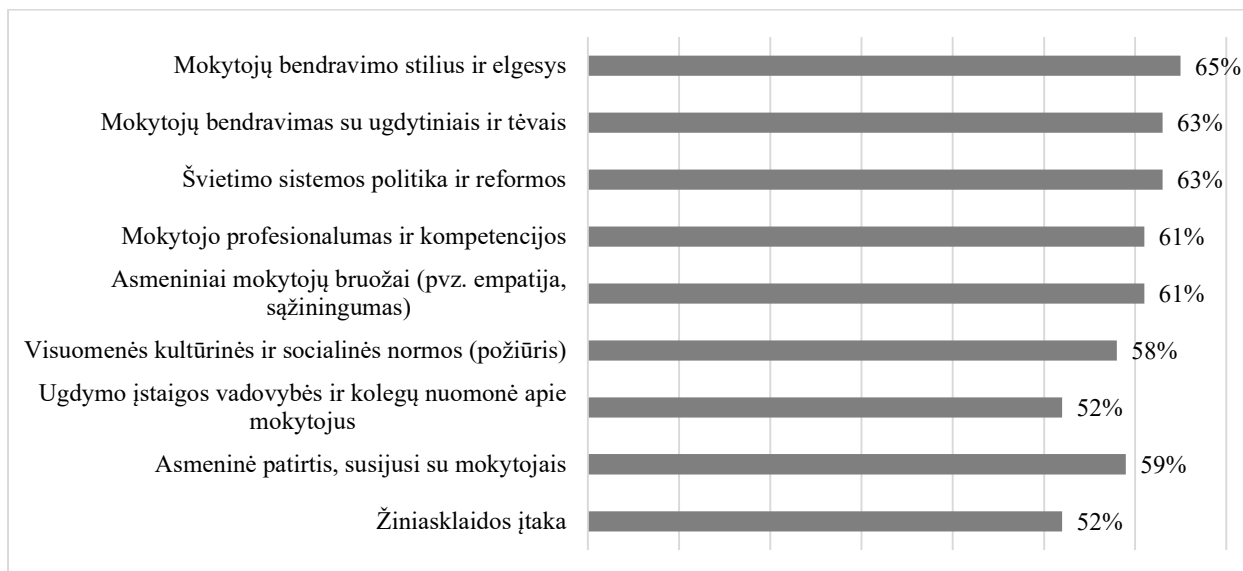
2 pav. Respondentų nuomonė apie visuomenėje kuriamą kritišką mokytojo profesijos vaizdą
Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Todėl kitu klausimu siekiama sužinoti, kaip respondentai vertina veiksnius, kurie turi įtakos mokytojo įvaizdžiui visuomenėje.

Išnagrinėjus tyrimo duomenis galima teigti (3 pav.), kad trys svarbiausi veiksniai, turintys įtakos mokytojo įvaizdžiui visuomenėje, yra mokytojų bendravimo stilius ir elgesys (65 proc.), bendravimas su ugdytiniais ir tėvais (63 proc.), taip pat švietimo sistemos politika ir reformos (63 proc.). Smilgienės, Masiliauskienės nuomone (2011), kiekvieną dieną įvairiausių profesijų žmonės patys formuoja ir palaiko savo įvaizdį. Ne išimtis ir pedagogai. Pedagogų įvaizdis turėtų būti nepriekaištingas, pavyzdinis, nes jis kiekvieną dieną bendrauja su vaikais, suaugusiais. Tad galima daryti prielaidą, kad,

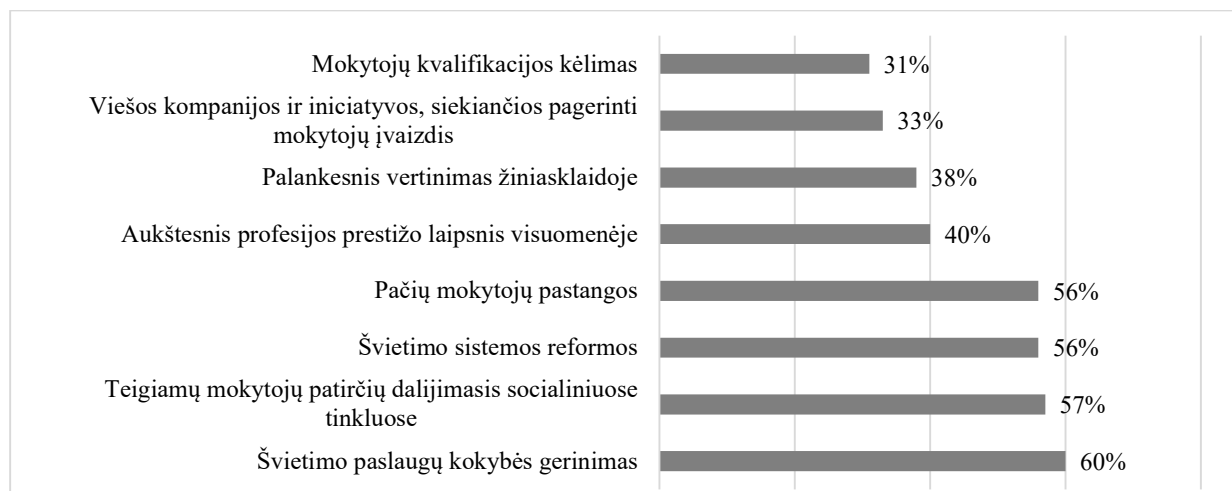
respondentų nuomone, patys mokytojai didžiaja dalimi prisideda prie savo įvaizdžio kūrimo visuomenėje ir yra už tai atsakingi.

Mokytojo profesinis prestižas yra dažna įvairių visuomenės socialinių grupių aptarinėjama tema. Dažnai bandoma kalbėti apie šios profesijos prestižo nuosmukį bei bandymus pakelti šios profesijos populiarumą. Todėl kitu klausimu buvo siekiama sužinoti respondentų nuomonę apie tai, kas galėtų padėti keisti egzistuojančius stereotipus apie pedagogus.

3 pav. Respondentų nuomonė apie veiksnius, turinčius įtakos mokytojo įvaizdžiui visuomenėje
Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Išanalizavus pateiktus duomenis akivaizdu (4 pav.), kad labiausiai, tyrimo dalyvių nuomone, keičiant egzistuojančius stereotipus apie mokytojus, gali pagelbėti šis išorinis motyvas, tai švietimo paslaugų kokybės gerinimas (60 proc.). Nemažai respondentų mano, kad pagelbėti gali ir švietimo sistemos reformos (56 proc.). Taip pat respondantai galvoja, kad gali padėti ir vidiniai veiksniai, tokie kaip teigiamas mokytojų patirčių dalijimasis socialiniuose tinkluose (57 proc.) bei jų pačių pastangos (56 proc.). Galima apibendrinti, kad pagarbą savo profesijai, o kartu ir požiūrį į pedagogo profesiją formuoja daugelis veiksnių: vykdoma švietimo politika, edukacinių procesų organizavimo ypatumai, ugdytinių charakteristikos, asmeninės pedagogo savybės ir jo santykis su ugdytiniais, tėvais bei kolegomis, materialinė bazė, tėvų lūkesčiai ir paties pedagogo požiūris į savo profesiją.

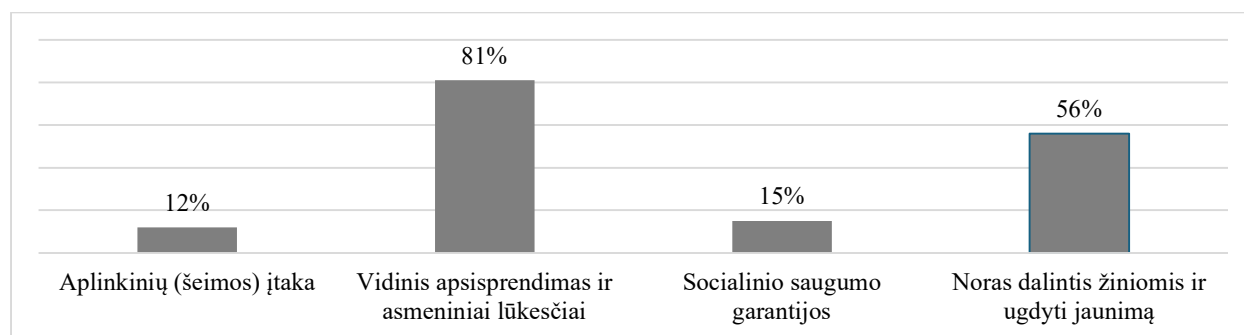

4 pav. Respondentų nuomonė apie tai, kas gali padėti keisti egzistuojančius stereotipus apie pedagogus
Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Pasirinkimo galimybė moderniam pasaulyje yra kasdienybės dalis. Kiekvienas turime galimybę apsispręsti, ką gyvenime rinktis. Individuas, norėdamas išreikšti savo individualumą, gyvena pagal tam tikrą gyvenimo stilių. Stilių sudaro kuo įvairesnės „gyvenimo praktikos“ – tai ir darbas, ir rengimosi stilius, ir bendravimo manieros, netgi maitinimasis ir kt., o visa tai ir padeda sukurti gyvenimo stiliaus vientisumą.

Domėtasi, kas lėmė, kad respondentai nusprendė rinktis mokytojo profesiją.

Tyrimo rezultatų analizė atsiskleidė (5 pav.), kad studentų pasirinkimą tapti pedagogu labiausiai lėmė vidinis apsisprendimas ir asmeniniai lūkesčiai (81 proc.), taip pat noras dalintis žiniomis ir ugdyti jaunimą (56 proc.). Tyrimo rezultatai patvirtino, kad tyrimo dalyvių apsisprendimą lėmė vidiniai veiksniai, t.y. jų pačių požiūris ir vidiniai lūkesčiai. Šiame kontekste svarbu, kad mokytojo profesija taptų perspektyvia, o jauni žmonės matytų prasmę rinktis mokytojo darbą. Galima daryti prielaidą, kad patrauklios darbo vietos, pakankamas atlygis, parama mokytojui, vykdamas ugdymo procesą, didesnės karjeros, tobulėjimo ir individualių sprendimų galimybės, smulkmeniškos administracinės naštos mažinimas, gali pritraukti daugiau jaunų žmonių rinktis šią profesiją.

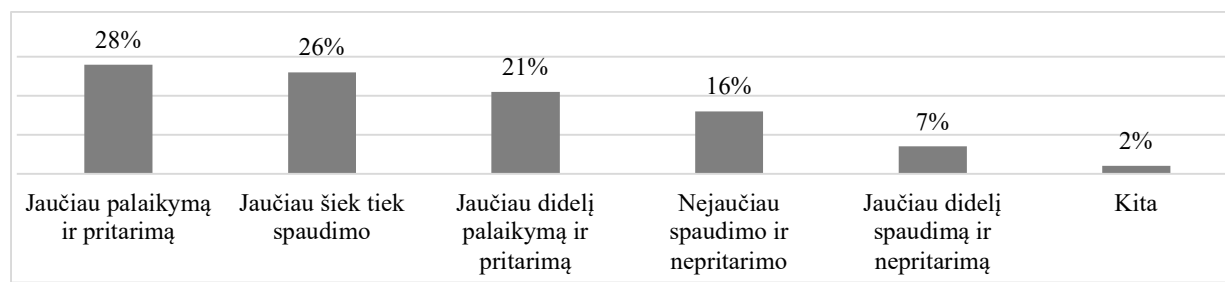

5 pav. Veiksniai, kurie nulėmė apsisprendimą tapti mokytoju

Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Profesijos pasirinkimas – atsakingas sprendimas, reikalaujantis asmenybės aktyvumo, brandos ir atsakomybės. Kiekvienam žmogui itin aktualu pasirinkti sau tinkamiausią profesiją, kad galėtų realizuoti save ir įsitvirtinti darbinėje veikloje. Atliekant tyrimą buvo norima išsiaiškinti, kaip jautėsi respondentai pasakę, kad renkasi šią profesiją ir kokių reakcijų iš aplinkinių jie sulaukė.

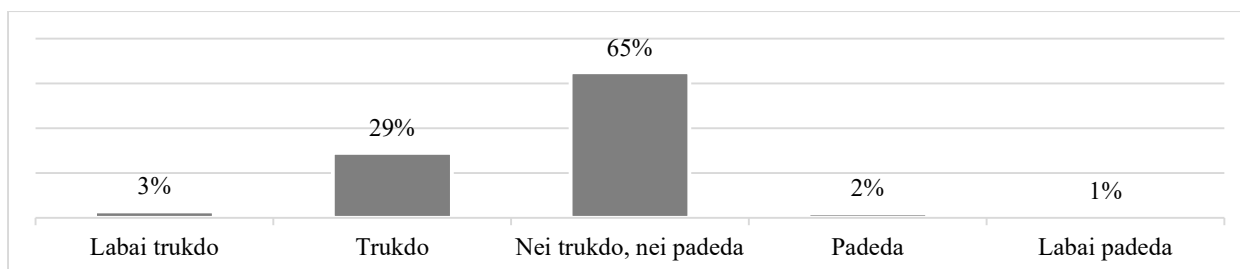
Tyrimo rezultatų analizė atskleidė (6 pav.), kad 28 proc. apklaustųjų jautė palaikymą ir pritarimą, o didelį palaikymą ir pritarimą jautė 21 proc. apklaustųjų. Šiek tiek spaudimo jautė 26 proc., o spaudimo ir nepritarimo nepatyrė 16 proc. Tačiau buvo ir tokių respondentų, kurie jautė ypač didelį spaudimą ir nepritarimą (7 proc.). Apibendrinant galima teigti, kad pedagogikos krypties studijų programų studentai, dalyvavę tyrime, nepatyrė ypatingai didelio aplinkos spaudimo, o labiau jautė palaikymą, aplinkinių dėmesingumą. Tyrimo kontekste suprantama, kad reikia palaikyti ir skatinti tuos jaunus žmones, kurie nori būti mokytojais, nepaisant vis dar pakankamai menko profesijos populiarumo ir egzistuojančių stereotipų. Aplinkinių parama, pripažinimas ir įvertinimas yra labai svarbus jaunų žmonių profesinio įgalinimo procese (Nacionalinė tyrimo ataskaita, 2023). Džiugu, kad tokių žmonių, nusprendusių rinktis mokytojo profesiją, kasmet daugėja, o visuomenės rūpestis – juos palaikyti bei motyvuoti.

6 pav. Aplinkinių reakcija respondentams nusprendus rinktis mokytojo profesiją

Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

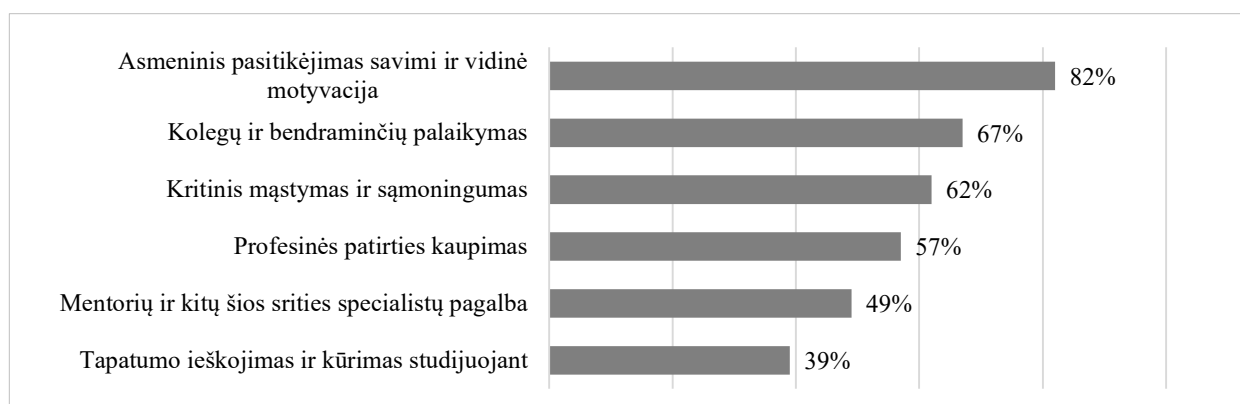
Kiekvienas žmogus į stereotipus žvelgia iš savo gyvenimo pozicijos ir patirties. Stereotipai gali padėti realizuoti būsimos profesijos perspektyvas, bet gali ir trukdyti. Todėl tyrimo metu respondentams pateiktas klausimas, ar stereotipai trukdo, ar padeda realizuoti būsimos profesijos perspektyvas.

7 pav. Respondentų nuomonė apie stereotipų įtaką būsimos profesijos realizavimo perspektyvoms
Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Remiantis pateiktais respondentų atsakymais (7 pav.), stereotipai nei trukdo, nei padeda (65 proc.) realizuoti būsimos profesijos perspektyvas. Tačiau nemažai respondentų atsakė, kad trukdo (29 proc.). Galima apibendrinti, kad įsigalėję stereotipai gali paveikti daugelį gyvenimo sričių – nuo to, ką mokysimės mokykloje, kokią specialybę pasirinksimė, iki to, kokios karjeros sieksime, ar kokias tradicijas puoselėsime. Keliamo prielaida, kad visuomenėje egzistuojantys stereotipai veikia ir būsimus pedagogus. Todėl tiek studijų procese, tiek dalyvaujant įvairiose veiklose, pvz., dalyvaujant įvairiuose projektuose, reikia ugdyti būsimų mokytojų kritinį mąstymą ir mažinti neigiamų stereotipų sąveiką su studentų būsimos profesijos realizacija.

Mokytojų profesinė tapatybė – tai savojo „aš“ dalis, konstruojama gilinant supratimą apie kasdienės mokymo praktikas, žinias ir įgūdžius, jas siejant su profesijai būtinomis vertybėmis, kaupiant profesinę patirtį, laipsniškai suvokiant, ką reiškia būti mokytoju (Ambrazevičiūtė, 2020). Profesinio tapatumo konstravimas – tai ilgalaikis procesas, kuris tęsiasi visą mokytojo karjerą. Būsiami mokytojai, kurdami savo profesinį tapatumą, susiduria su daugybe iššūkių. Todėl respondentų buvo klausama, kas, jų nuomone, gali padėti būsimam mokytojui konstruoti savo profesinę tapatybę.

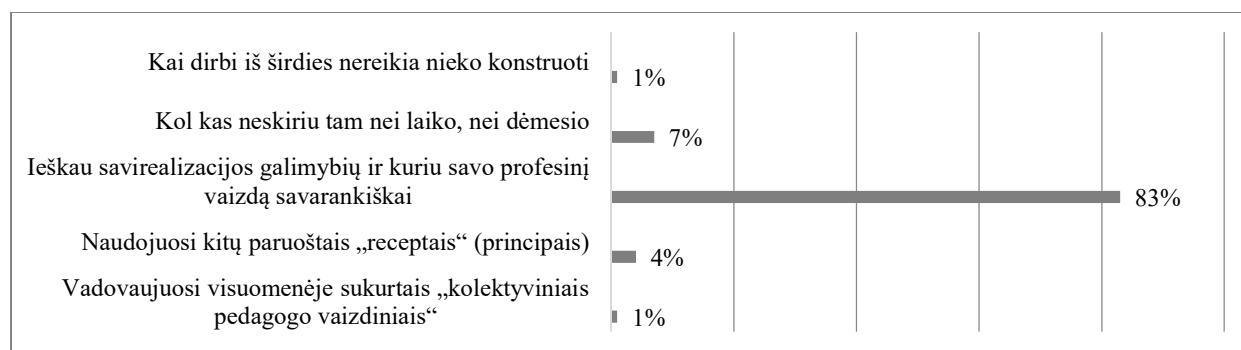
7 pav. Respondentų nuomonė apie tai, kas gali padėti būsimam mokytojui konstruoti savo profesinę tapatybę

Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Analizuojant tyrimo duomenis galima konstatuoti (7 pav.), kad labiausiai respondentai, konstruodami savo profesinę tapatybę, remiasi asmeniniu pasitikėjimu ir vidine motyvacija (82 proc.). Taip pat respondentai mano, kad yra svarbus kolegų ir bendraminčių palaikymas (67 proc.), bei kritinis mąstymas ir sąmoningumas (62 proc.). Be to, respondentai teigiamai vertina mentorystę, kai patyrę mokytojai dalijasi savo praktinėmis žiniomis bei patarimais, padedančiais geriau suvokti profesinius iššūkius bei formuoti profesinę tapatybę. Todėl galima daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavę būsiami mokytojai iš dalies žino ir supranta, ką daryti tolimesniame kelyje kuriant savo profesinę tapatybę. Pasak Ambrazevičiūtės (2020), profesinė tapatybė yra svarbi ne tik mokytojo profesijai, bet ir atskleidžia jos

daugiamatiškumą – tapatybė tampa tarsi karkasas, per kurį mokytojas realizuoja savo buvimą, veikimą ir vietą visuomenėje.

Dažnai jauniems žmonėms neduoda ramybės klausimas „kas aš esu?“ bei kiti panašūs klausimai. Liūdna, bet nemaža dalis iš jų savęs supratimo erdvę užpildo „kolektyviniais vaizdiniais“, kitų paruoštais receptais, nieškodami savirealizacijos galimybių, netaikydami savianalizės bei kt.

8 pav. Būdai, kurie, respondentų nuomone, gali padėti „konstruoti“ savo būsimos profesijos viziją
Šaltinis: sudarytas autorių pagal tyrimo duomenis, 2024 m.

Respondentų paklausus, kaip jie „konstruoja“ savo būsimos profesijos viziją, daugiausiai atsakė „ieškau savirealizacijos galimybių ir kuriu savo profesinį vaizdą savarankiškai (83 proc.) (8 pav.). Todėl galima daryti prielaidą, jog būsimų mokytojų profesinė vizija formuojasi studijų metu, kai gilėja supratimas apie mokymo praktiką, reikalingas žinias, įgūdžius ir vertybes. Pasak Lamanausko ir Augienės (2015), studijų laikotarpis nėra vien tik profesinės kvalifikacijos ir atitinkamų kompetencijų įgijimas, bet ir nuoseklus žingsnis į būsimos karjeros aukštumas. Svarbu, kad studentai kuo anksčiau įvertintų atsirandančias galimybes ir kryptingai rengtųsi profesinei veiklai po studijų baigimo. Nuo pat pirmųjų studijų dienų būtina padėti studentams planuoti karjerą, pateikti atsakymus į aktualius karjeros klausimus. Kita vertus, itin svarbus individualus kiekvieno studento karjeros supratimas, asmeninė motyvacija susikurti savo viziją bei numatyti strategiją sėkmingos karjeros link. Kartu su kaupiamą profesine patirtimi ir kasdienėmis pedagoginėmis situacijomis, palaipsniui suvokiama, ką reiškia būti mokytoju. Šis procesas apima nuolatinį reflektavimą apie savo vaidmenį, atsakomybę, santykius su būsima ugdytiniais ir visuomene, siekiant įgyti ne tik akademinį žinių, bet ir ugdytis asmenybę.

Išvados

1. Stereotipai, tai išankstinai mūsų nusistatymai. Pirmosios pamokos apie visuomenėje vyraujančius stereotipus prasideda vaikystėje. Mes gyvename visuomenėje, kurioje gauname labai daug informacijos apie tai, kokiais turime būti, kokie visuomenės lūkesčiai ar vaidmenys mums keliami. Prie stereotipų plitimo daug prisideda ir žiniasklaida, nes, norėdama patenkinti kuo didesnės visuomenės dalies poreikius, turi orientotis į populiarius įvaizdžius, kolektyvinės pasąmonės vaizdinius. Tai pasakytina ir apie pedagogų profesinį įvaizdį, kurių elgesys stereotipizuojamas, kuriant klaidingą elgesio modelį.

2. Veiksnių gausa ir įvairovė neleidžia vienareikšmiškai atsakyti, kokie specifiniai bruožai kuria ir veikia mokytojo profesinę tapatybę. Mokytojo profesinės tapatybės formavimasis – nenutrūkstamas procesas, kuris prasideda jau studijų metu, o tęsiasi kaupiant profesinę patirtį, įtvirtinant profesinius vaidmenis. Aktyvus išitraukimas į veiklą, atsakomybė, nuolatinė refleksija, santykių tobulinimas – stiprina supratimą, kas yra mokytojas. Analizė parodė, kad būsimo pedagogo žinojimas, ką jis nori daryti gyvenime baigus studijas, tiesiogiai priklauso nuo jo pastangų išsiaiškinti darbo galimybes, išbandyti save pedagoginėje veikloje.

3. Tyrimas atskleidė, kad dauguma respondentų teisingai supranta stereotipų sampratą ir pripažįsta, jog visuomenėje mokytojo profesija dažnai vaizduojama kritiškai. Pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką mokytojo įvaizdžiui, yra mokytojo bendravimo stilius, santykiai su ugdytiniais bei švietimo sistemos reformos. Nors stereotipai nėra esminė kliūtis, siekiant profesinės karjeros, dauguma

studentų savo profesinę tapatybę kuria pasitikėdami savimi ir remdamiesi vidine motyvacija. Respondentai taip pat pabrėžia, kad jų norą rinktis mokytojo profesiją lėmė vidinis apsisprendimas ir asmeniniai lūkesčiai bei noras dalintis žiniomis. Apibendrinant galime teigti, kad būtina ugdyti būsimų mokytojų kritinį mąstymą ir sąmoningumą, siekiant atsiriboti nuo visuomenėje egzistuojančių stereotipų ir stiprinti savo profesinę tapatybę.

Literatūra

1. Ambrazevičiūtė, B. (2020). Pedagogo profesinės tapatybės fenomenas ir atlikėjo tapatumas: kur baigiasi scena ir prasideda klasė? *Acta Paedagogica Vilnensia*. (45), 127-144.
2. Chien, S. C. (2019). Toward an understanding of high school in-service English teachers' identities in their professional development. *Asia Pacific Education Review*, 20, 391–405. <https://doi.org/10.1007/s12564-019-09582-4>.
3. *Europos elgesio kodeksas mokslinių tyrimų etikos klausimais* (žiūrėta 2024-09-02). Prieiga per internetą (<https://www.allea.org/wp-content/uploads/2018/06/LI-ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2018-Digital-final-20062018.pdf>).
4. Hirschi, A. (2010). Swiss adolescents' career aspirations: influence on context, age, and career adaptability. *Journal of Career Development*, 36 (3), 228–245. <https://doi.org/10.1177/0894845309345844>.
5. Jackūnas, Ž. (2017). Nuodingi socialinių stereotipų vaisiai. *Kultūros barai*, 5. 11 – 17.
6. Kuzmickas, B. (2015). *Virsmas, supratimai, vertinimai, paradigminiai pokyčiai Lietuvos visuomenėje. Mokslo studija*. Vilnius.
7. Кириллов, А. В., & Шереги, Ф. Э. (2017). Труд Преподавателя Вуза: Творчество Или “Выживание”? *Социологические исследования* (11), 87-98. <https://doi.org/10.7868/S0132162517110101>
8. Lamanuskas, V., Augienė, D. (2015). Universiteto studentų karjeros supratimas, darbo vertybių, kompetencijų ir studijų įtakos profesinei karjerai vertinimas. *Švietimas: politika, vadyba, kokybė*, 7(1), 8-26.
9. Landsbergienė, A. (2019). *Pradinukų abėcėlė*. Vilnius: Dvi tylos.
10. Mintrop, R., Ordenes, M. (2017). Teacher Work Motivation in the Era of Extrinsic Incentives: Performance Goals and pro-social Commitments in Service of Equity. *Education Policy Analysis Archives*, 25, 1-43
11. Nacionalinio tyrimo ataskaita. *Pedagogo karjeros kelias: nuo studijų pasirinkimo ir tapimo mokytoju iki išlikimo pedagogo profesijoje*. Vilnius, 2023.
12. Sachs, J. (2005). Teacher education and the development of professional identity: Learning to be a teacher. *Connecting policy and practice: Challenges for teaching and learning in schools and universities*. Oxford: Routledge, 5-7.
13. Shine, K. (2015). Reporting the ‘exodus’: News coverage of teacher shortage in Australian newspapers. *Issues in Educational Research*, 4, 501-516.
14. Smilgienė, J., Masiliauskienė, E. (2011). Ikimokyklinio ugdymo pedagogų profesinis įvaizdis. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 3, 62-69.
15. Ulmer, J. (2016). Re-framing teacher evaluation discourse in themedia: an analysis and narrative-based proposal. *source: Studies in the Cultural Politics of Education*, 37(1), 43- 55. doi:10.1080/01596306.2014.921756
16. Ustilaitė, S. (2007). Lyčių diskriminacija ir prielaidos jai atsirasti. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas*. 9 – 11. <https://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/SPPC-programu-rengimas.pdf>.

INTERFACE BETWEEN THE PREVAILING SOCIETAL STEREOTYPES AND THE FORMATION OF FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL IDENTITY

PhD. Giedrė Slušnienė, Viktorija Stadnik, Luka Naturjeva, Vaiva Radikaitė,
Donata Venckuvienė

Summary

The relevance of the topic. Even though teaching as a profession is not living its best times in Lithuania, many young people still decide to become teachers. It is a complex process during which a future teacher tries to define their role and existence. Therefore, it is important to assess the reasons that led to this decision, motivation, prevailing societal stereotypes, and the actual fulfilment that comes with this profession.

Research problem. Future teachers often struggle to construct a clear professional identity amidst the conflicting images and stereotypes prevalent in society and media. While pedagogical studies focus on subject specialization, the conscious development of a professional identity is often overlooked. The perpetuation of teaching stereotypes could be mitigated by fostering self-awareness among future teachers through both formal education and extracurricular activities.

Research object – interface between the prevailing stereotypes and the professional identity of future teachers.

Research aim - to reveal the interface between the prevailing societal stereotypes and the professional identity of future teachers.

Research tasks:

1. To reveal the concept of the prevailing stereotypes in society.
2. To present the phenomenon of the professional identity of educators.
3. To investigate the interface between the prevailing stereotypes in society and the formation of the professional identity of students in the field of pedagogy.

Research methodology.

Research context. Klaipėda State College has won the funding by State Studies Foundation for the priority topics; as a result, starting in May 2024 the Department of Education of Klaipėda State College has initiated a project “Overcoming societal stereotypes to enhance the professional identity of pedagogy students.” The goal of the project – is to promote students' collaboration and develop their competencies. In the beginning of the project a joint student research group was formed, consisting of members from Klaipėda State College, Kaunas College, Panevėžys College, and Klaipėda University. The group was led by PhD.Giedrė Slušnienė who conducted the research. “Strategies for Overcoming Societal Stereotypes to Strengthen the Professional Identity of Educators.” The research was conducted from July to August 2024.

The aim of the research – is to investigate the interface between prevailing societal stereotypes and the professional identity of students in the field of pedagogy. The research data was collected using a quantitative research method – an online survey. The research was conducted using an online survey platform "Google Forms." The geography of the research encompasses both national and institutional levels. The study involved respondents from Klaipėda State College, Kaunas College, Panevėžys College, Klaipėda University and Vytautas Magnus University, as well as students of pedagogy programs who are already working in various public and private schools and institutions of early education. The research group consisted of 207 participants, selected based on demographic criteria. A simple random sampling method was used for the selection of participants. In accordance with **research** ethics, participants were guaranteed anonymity and confidentiality. The principles of research ethics were upheld, including: reliability, integrity, respect, and accountability. The processing of research data was conducted using Microsoft Excel.

Conclusions:

1. The first lessons about prevailing stereotypes in society begin very early. The media significantly contributes to the spread of stereotypes, as it must cater to societal needs by focusing on popular images and representations from the collective unconscious. The professional image of educators is stereotyped, creating a distorted behavioural model. This raises the issue that a young person who decides to pursue a teaching career and is constructing their professional identity may become ‘lost’ among these images.

2. It is difficult to determine which specific traits contribute to and influence the professional identity of a teacher. The formation of a teacher's professional identity is a continuous process that begins during their studies and continues as they accumulate professional experience and solidify their professional roles. The analysis showed that a future educator's understanding of what they want to do in life after graduation is directly related to their efforts to explore job opportunities and to test themselves in pedagogical activities.

3. The results of the empirical study indicate that the main factors influencing the image of a teacher are the teacher's communication style, relationships with students, and reforms in the education system. Although stereotypes are not a fundamental barrier to pursuit of a future career, the majority of the participants of the study build their professional identity based on self-confidence and intrinsic motivation. Respondents also emphasize that their desire to choose the teaching profession has been driven by an internal decision, personal expectations, and their wish to share knowledge.

Keywords: stereotypes, pedagogy students, professional identity.